מבנה המחשב הקוונטי

לקט צפוף — ארכיטקטורה קלאסית, מעגלים קוונטיים, והחיבור ביניהם

ראווה ל־hebrew-lualatex-pdf

תוכן העניינים

I צנרת ומסופים 3

1 חמשת שלבי הצנרת 4

2 סכסוכי נתונים וקידום 6

II היררכיית זיכרון 8

3 מטמון וממוצע גישה 9

4 טבלת סמלים לזיכרון 11

III חישוב קוונטי 12

5 הקיוביט ומרחב המצבים 13

6 שזירה ומצבי בל 15

7 טלפורטציה קוונטית 16

IV החיבור: בקרה קלאסית על מעגל קוונטי 17

8 בקרת משוב היברידית 18

9 התמונה הגדולה 20

V תרגילים פתורים 21

10 תרגילים 22

חלק I

צנרת ומסופים

פרק 1

חמשת שלבי הצנרת

מעבד מודרני מפרק הוראה לחמישה שלבים עוקבים. כל מחזור שעון מקדם הוראה אחת לכל שלב, כך שבמצב יציב יוצאת הוראה מושלמת בכל מחזור.[1]

הגדרה — צנרת מודולרית

צנרת pipeline היא פיצול ביצוע הוראה לרצף שלבים חופפים בזמן. חמשת השלבים הקלאסיים: IF, ID, EX, MEM, WB.

$$\mathrm{CPI}_{\mathrm{ideal}} = 1 \tag{1.1}$$

משוואה (1.1) היא האידיאל. בפועל, סכסוכים מעלים את CPI מעל אחד.

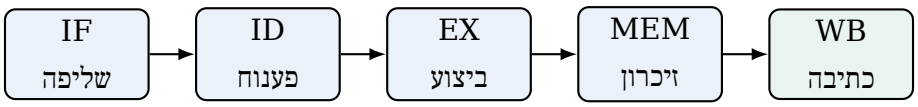

איור — חמשת שלבי הצנרת הקלאסית

פעולה מרכזית	שם	שלב
קריאה מ־IMEM לפי PC	שליפת הוראה	IF
קריאת אוגרים, הרחבת מיידי	פענוח	ID
חישוב ב־ALU / חישוב כתובת	ביצוע	EX
`lw/sw` ל־DMEM	גישה לזיכרון	MEM
עדכון קובץ האוגרים	כתיבה לאחור	WB

[1] זהו ה־throughput; ה־latency של הוראה בודדת נשאר חמישה מחזורים.

טבלה 1.1. חמשת השלבים ותפקידם.

פרק 2

סכסוכי נתונים וקידום

סכסוך נתונים נוצר כשהוראה זקוקה לתוצאה של קודמתה שעדיין לא הגיעה ל־WB. הפתרון הנפוץ: forwarding ממעקפי EX/MEM ו־MEM/WB.

רעיון מפתח — קידום

במקום להמתין ל־WB, מעבירים את התוצאה ישירות מיציאת ה־ALU (או מ־MEM) לקלט של ההוראה התלויה.

מלכודת — `load-use`

גם עם קידום מלא, `lw` ואחריו שימוש מיידי דורשים stall של מחזור אחד — הנתונים מגיעים רק בסוף MEM.

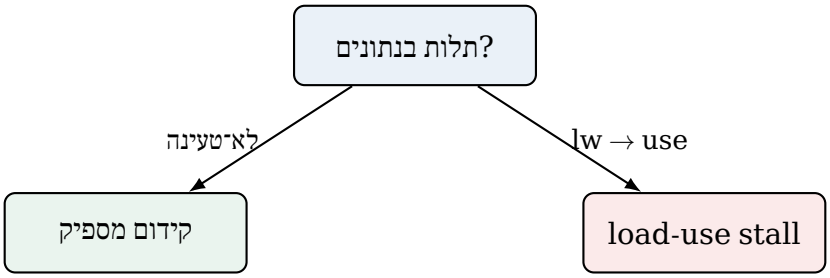

איור — עץ החלטה לטיפול בתלות

דוגמה — רצף עם תלות

הרצף הבא יוצר תלות RAW על `$t0`:

```
add  $t0, $s0, $s1    # t0 = s0 + s1
sub  $t2, $t0, $s2    # needs t0 — forward from EX/MEM
```

```
lw   $t3, 0($t0)      # address from t0 — also forward
addi $t4, $t3, 4      # load-use: stall required
```

$$T = \mathrm{IC} \times \mathrm{CPI} \times T_{\mathrm{clk}} \tag{2.1}$$

זמן הריצה (2.1) הוא המכפלה הקלאסית. שיפור צנרת מקטין בעיקר את CPI ואת T_{clk}.

חלק II

היררכיית זיכרון

פרק 3

מטמון וממוצע גישה

היררכיית הזיכרון מנצלת מקומיות. זמן הגישה האפקטיבי למערכת עם מטמון ברמה אחת:

$$T_{\text{avg}} = T_{\text{hit}} + r_{\text{miss}} \cdot T_{\text{miss}} \tag{3.1}$$

במשוואה (3.1): $\text{Hit rate} = 1 - r_{\text{miss}}$. המשמעות: גם miss rate קטן מכביד אם $\underbrace{T_{\text{miss}}}_{\text{זמן החמצה}}$ גדול.

נוסחת העוגן — AMAT

זמן הגישה הממוצע $\overbrace{T_{\text{avg}}}^{\text{AMAT}}$ הוא המדד המרכזי לתכנון מטמון. כל שיפור ב־hit time או ב־miss rate נמדד בו.

Hit	Miss rate	Miss penalty	AMAT
1 מחזור	5%	100	6.0
1 מחזור	2%	100	3.0
2 מחזורים	1%	100	3.0

טבלה 3.1. דוגמאות מספריות ל־AMAT.

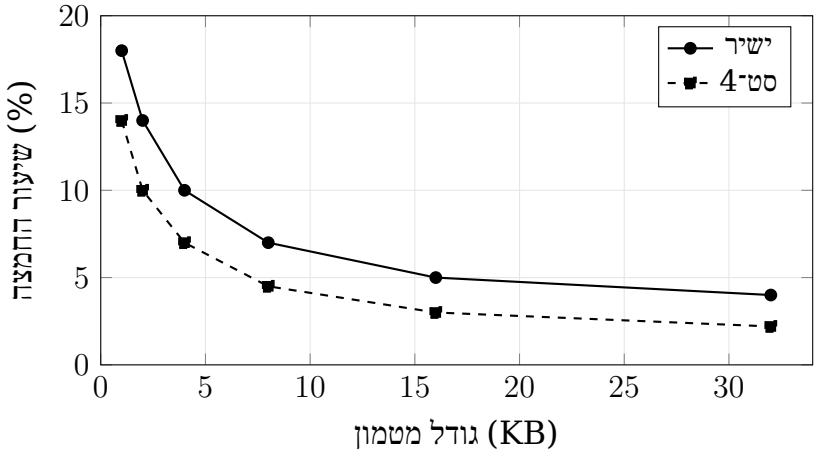

איור — שיעור החמצה כפונקציה של גודל ואסוציאטיביות

הערה — שלוש ה־C

מסווגים החמצות ל־Compulsory, Capacity, Conflict. הגדלת בלוק מקטינה compulsory; הגדלת מטמון מקטינה capacity; אסוציאטיביות מקטינה conflict.

פרק 4

טבלת סמלים לזיכרון

משמעות	סמל
זמן גישה בפגיעה	T_{hit}
שיעור החמצות	r_{miss}
עונש החמצה (מחזורים)	T_{miss}
זמן גישה ממוצע	AMAT
מדיניות החלפה: הכי פחות בשימוש לאחרונה	LRU

טבלה 4.1. מילון סמלים — מטמון.

חלק III

חישוב קוונטי

פרק 5

הקיוביט ומרחב המצבים

קיוביט הוא וקטור יחידה במרחב הילברט דו־ממדי. מצב כללי הוא סופרפוזיציה של בסיס החישוב, עם משרעות מרוכבות.[1]

$$|\psi\rangle = \alpha\,|0\rangle + \beta\,|1\rangle\,, \qquad |\alpha|^2 + |\beta|^2 = 1 \tag{5.1}$$

משוואה (5.1) מגדירה מצב טהור. על כדור בלוך:

$$|\psi\rangle = \cos\tfrac{\theta}{2}\,|0\rangle + e^{i\varphi}\sin\tfrac{\theta}{2}\,|1\rangle\,.$$

הגדרה — כדור בלוך

כל מצב קיוביט טהור מתאים לנקודה על ספירת היחידה. הקוטב הצפוני הוא $|0\rangle$, הדרומי $|1\rangle$.

[1] ההסתברות היא ריבוע הערך המוחלט של המשרעת — לא המשרעת עצמה.

פעולה	מטריצה	שער
היפוך סיבית	$\begin{pmatrix} 0 & 1 \\ 1 & 0 \end{pmatrix}$	X
היפוך פאזה	$\begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & -1 \end{pmatrix}$	Z
סופרפוזיציה	$\frac{1}{\sqrt{2}}\begin{pmatrix} 1 & 1 \\ 1 & -1 \end{pmatrix}$	H
פאזה $\pi/2$	$\begin{pmatrix} 1 & 0 \\ 0 & i \end{pmatrix}$	S

טבלה 5.1. שערים בסיסיים של קיוביט בודד.

$$H\left|0\right\rangle = \frac{1}{\sqrt{2}}(\left|0\right\rangle + \left|1\right\rangle) = \left|+\right\rangle \tag{5.2}$$

שער הדמרד (5.2) יוצר סופרפוזיציה שווה: $\underbrace{H\left|0\right\rangle}_{\text{סופרפוזיציה שווה}}$.

פרק 6

שזירה ומצבי בל

מצב בל הוא המצב השזור המקסימלי הפשוט ביותר לשני קיוביטים:

$$\left|\Phi^+\right\rangle = \frac{1}{\sqrt{2}}(|00\rangle + |11\rangle) \tag{6.1}$$

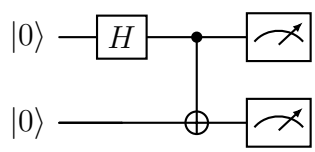

איור — הכנת מצב בל ומדידה

משפט — אי־שכפול

לא קיים אופרטור אוניטרי U המעתיק מצב שרירותי: $U(|\psi\rangle \otimes |0\rangle) = |\psi\rangle \otimes |\psi\rangle$ לא ייתכן לכל $|\psi\rangle$.

הוכחה (בקצרה).

נניח שקיים U כזה לשני מצבים. אז $\langle\psi|\phi\rangle = \langle\psi|\phi\rangle^2$, ולכן $\langle\psi|\phi\rangle \in \{0,1\}$ — סתירה לליניאריות על מצב שרירותי. ■

פרק 7

טלפורטציה קוונטית

טלפורטציה מעבירה מצב לא ידוע באמצעות שזירה משותפת ושתי סיביות קלאסיות — בלי לשלוח את הקיוביט עצמו.

פרוטוקול הטלפורטציה

(1) אליס ובוב חולקים $|\Phi^+\rangle$ ממשוואה (6.1).

(2) אליס מודדת בבסיס בל את הקיוביט שלה ואת $|\psi\rangle$, ושולחת 2 סיביות.

(3) בוב מפעיל X ו/או Z לפי התוצאה ומשחזר את $|\psi\rangle$.

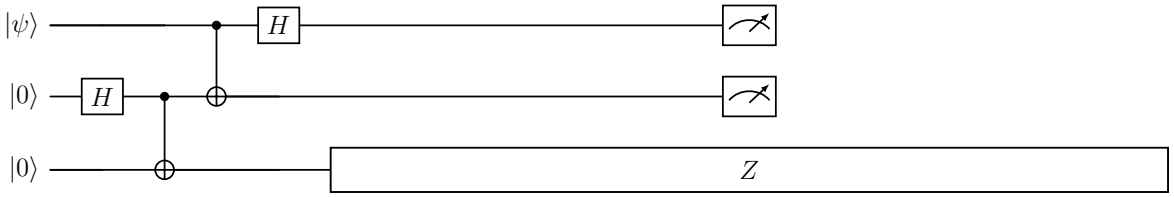

איור — מעגל טלפורטציה (פישוט סכמטי)

לקח

שזירה + ערוץ קלאסי = העברת מצב קוונטי. אי־שכפול מבטיח שאי אפשר להעתיק בלי להרוס את המקור.

חלק IV

החיבור: בקרה קלאסית על מעגל קוונטי

פרק 8

בקרת משוב היברידית

מערכת קוונטית מעשית נשלטת ע"י מחשב קלאסי: תזמון פולסים, קריאת מדידות, ועדכון פרמטרים באלגוריתמים וריאציוניים (VQE, QAOA).

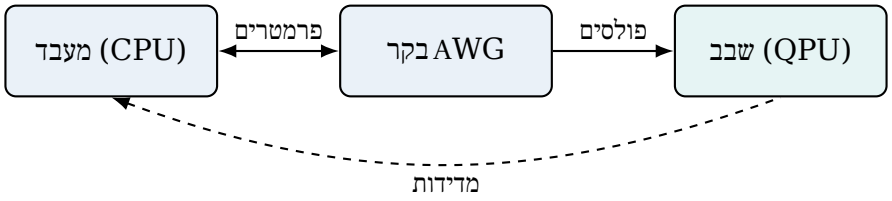

איור — לולאת בקרה היברידית

מוסכמה

בקוד הבקרה משתמשים בהערות באנגלית בלבד. עברית בפרוזה; מזהים טכניים ב־code.

דוגמה — שליפת תוצאת מדידה

```
# Classical side: collect bitstrings from QPU shots
counts = backend.run(circuit, shots=1024).result().get_counts()
p00 = counts.get("00", 0) / 1024
# Estimate <Z x Z> from parity of bitstrings
expval = sum(((-1)**bin(int(b,2)).count("1")) * c
             for b, c in counts.items()) / 1024
```

bitstring	$Z \otimes Z$	תרומה ל־$\langle Z \otimes Z \rangle$
`00`	$(+1)$	חיובית
`01`	(-1)	שלילית
`10`	(-1)	שלילית
`11`	$(+1)$	חיובית

טבלה 8.1. טבלת אמת — פריטי מדידה בשני קיוביטים.

פרק 9

התמונה הגדולה

שלושה עקרונות מקשרים את החלקים:

(א) צנרת קלאסית ממקסמת throughput תחת תלויות — קידום ו־stall הם מחיר התלויות.

(ב) מטמון ממיר מקומיות ל־AMAT נמוך — הנוסחה (3.1) היא מצפן התכנון.

(ג) מעגל קוונטי ממיר שזירה ליכולת שלא קיימת קלאסית — טלפורטציה ואי־שכפול הם הגבולות.

סיכום — נוסחת הזמן הקלאסית עדיין שולטת בבקרה

גם במערכת היברידית, זמן הריצה של לולאת הבקרה נמדד ב־(2.1). ה־QPU הוא מאיץ; הצוואר הוא לעתים קרובות ה־CPU והערוץ.

חלק V

תרגילים פתורים

פרק 10

תרגילים

תרגיל 1 — חישוב AMAT

(א) מטמון עם $\text{hit time} = 1$, $\text{miss rate} = 0.04$, $\text{miss penalty} = 80$. חשב AMAT.

(ב) אם מגדילים את המטמון ו־miss rate יורד ל־0.02 אבל hit time עולה ל־2, האם כדאי?

פתרון 1

פתרון (א).

לפי (3.1):

$$T_{\text{avg}} = 1 + 0.04 \cdot 80 = 4.2$$

מחזורים.

פתרון (ב).

$$T_{\text{avg}} = 2 + 0.02 \cdot 80 = 3.6$$

כן, כדאי: ירידה מ־4.2 ל־3.6.

לקח. הקטנת miss rate יכולה לפצות על עלייה ב־hit time — בודקים תמיד ב־AMAT.

תרגיל 2 — הסתברות במצב בל

נתון $|\Phi^+\rangle$ ממשוואה (6.1). מהי $P(00)$? מהי $P(01)$?

פתרון 2

פתרון.

$$P(00) = \left|\langle 00|\Phi^+\rangle\right|^2 = \tfrac{1}{2}$$

$P(01) = 0$ — אין רכיב $|01\rangle$ במצב.

לקח. במצב בל אידיאלי המדידות מתואמות לחלוטין; תוצאות מנוגדות מתאפסות.

תרגיל 3 — סכסוך `load-use`

עבור הרצף:

```
lw   $t0, 0($s0)
add  $t1, $t0, $s1
```

כמה מחזורי stall נדרשים עם קידום מלא? בלי קידום?

פתרון 3

פתרון.

עם קידום מלא: מחזור stall אחד (load-use).

בלי קידום: שני מחזורים (המתנה עד אחרי WB).

לקח. קידום לא מבטל את כל העצירות — רק את רובן.

פרק 11

נספח — זהויות שימושיות

זהויות בסיסיות לשימוש חוזר:

$$HXH = Z, \qquad HZH = X, \qquad H^2 = I$$

$$\left|\Phi^{\pm}\right\rangle = \tfrac{1}{\sqrt{2}}(|00\rangle \pm |11\rangle), \qquad \left|\Psi^{\pm}\right\rangle = \tfrac{1}{\sqrt{2}}(|01\rangle \pm |10\rangle)$$

ציטוט סיום: המסמך הזה הוא "מבחן קצה" לצינור — מתמטיקה, דיאגרמות עם לטינית מעורבת, מעגלים, גרפים, קופסאות, טבלאות וקוד — בלי tofu ובלי היפוכי כיוון.